

LBRIS

We know
books

MIHAIL BULGAKOV

Maestrul și Margarita

Traducere din limba rusă, note și comentarii
ANTOANETA OLTEANU

LBRIS

We know
books

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul 1

Să nu vorbești niciodată
cu necunoscuții¹

Odată, primăvara, la ora unui amurg neobișnuit de fierbinte, la Moscova, în Patriarșie prudi² își făcură apariția doi cetățeni. Primul dintre ei, îmbrăcat într-un costum cenușiu, de vară, era mic de statură, dolofan și chel și își ținea în mână pălăria cuviincioasă ca pe o prăjitură, având pe fața bine rasă o pereche de ochelari de dimensiuni fantasmagorice, cu ramă neagră de baga. Cel de-al doilea, lat în umeri, roșcat, ciufulit, un tânăr cu o șapcă în carouri împinsă spre ceafă, avea o cămașă cadrilată, niște pantaloni albi boțiți și papuci negri.

Primul nu era nimeni altul decât Mihail Aleksandrovici Berlioz, președintele consiliului de conducere al uneia dintre cele mai importante

¹ Titlul trimite la spionomania de la vremea respectivă, care îi făcea pe ruși extrem de susceptibili față de străini.

² Iazurile patriarhului, parc și cartier rezidențial în Moscova. În apropierea parcului se afla și locuința lui Bulgakov, pe strada Bolșaiia Sadovaia. O altă observație ce se impune făcută e că, în perioada sovietică, multe dintre vechile denumirile de străzi din oraș fuseseră schimbate; scriitorul păstrează, în romanul său, denumirile vechi, în mare parte având și o tentă religioasă, ortodoxă.

asociații literare moscovite, numită abreviat MASSOLIT¹, și redactor-șef al unei reviste literare groase, iar tânărul lui însoțitor era poetul Ivan Nikolaevici Ponîrev, care scria sub pseudonimul Bezdomnii².

După ce ajunseră la umbra teilor abia înverziți, primul lucrul pe care îl făcură scriitorii fu să se năpus-tească spre un chioșc viu colorat, ce purta inscripția „Bere și sucuri“.

Da, se cade să subliniem prima ciudățenie a acestei seri îngrozitoare de mai. Nu numai lângă chioșc, dar pe toată alea paralelă cu strada Malaia Bronnaia, nu se afla niciun om. La ora aceea când abia se mai putea respira, când soarele, după ce în-fierbântase Moscova, se rostogolea într-o ceață us-cată undeva dincolo de Sadovoe kolțo, nimeni nu venise la umbra teilor, nimeni nu se așezase pe o bancă, alea era pustie.

– Dați-mi apă minerală Narzan, ceru Berlioz.

– Nu avem Narzan, răspuse femeia din chioșc și, nu se știe de ce, se supără.

– Aveți bere? se interesă Bezdomnii cu o voce răgușită.

– Bere o să ne aducă spre seară, răspuse femeia.

– Dar ce aveți? întrebă Berlioz.

– Sirop de caise, numai că e cald, spuse femeia.

– Ei, dați-ne, dați-ne, dați-ne...!

Siropul de caise făcea o spumă abundentă, gal-benă, și în aer începu să miroasă a coafor. După ce

¹ Literatura de masă; denumirea parodiază multe dintre abrevierile vremii din Rusia postrevoluționară.

² Pribeagul

băură pe săturate, scriitorii începură neîntârziat să sughită. Plătiră și se așezară pe o bancă cu fața spre iaz și cu spatele spre Bronnaia.

În momentul acesta avu loc a doua ciudățenie, care îl privea numai pe Berlioz. Încetă brusc să mai sughită, inima îi bubui în piept și, pentru o clipă, se prăvăli în neant, după aceea reveni, însă parcă cu un ghimpe înfipt în ea. Mai mult, Berlioz fu cuprins de o spaimă neîntemeiată, însă așa de puternică, încât vru imediat să fugă de la Patriarșie prudi fără să se mai uite în urmă. Berlioz privi în jur îndurerat, fără să înțeleagă ce-l speriasse așa. Păli, își șterse fruntea cu batista și își spuse: „Ce se întâmplă cu mine? Nicio-dată nu s-a mai întâmplat așa ceva... inima îmi joacă renghiuri... sunt surmenat. Mă rog, ar fi timpul să las totul dracului și să mă duc la Kislovodsk¹!...”

Și atunci, aerul încins din fața lui deveni parcă mai dens, și din acest văzduh prinse contur un cetățean străveziu cu o înfățișare foarte ciudată. Avea pe minusculul său cap o șepcuță de jocheu și pe el un sacou în carouri, strâmt, la fel de diafan... Cetățeanul, de un stânjen² înălțime, dar îngust în umeri, era ne- verosimil de slab, și, vă rog să rețineți, avea o expresie vădit zeflemitoare.

Viața lui Berlioz decursese de așa natură, că nu era obișnuit cu aparițiile neobișnuite. După ce păli și

¹ Stațiune celebră de odihnă și tratament în Rusia, în Caucazul de Nord, renumită pentru apele minerale. Una dintre mărcile care proveneau de aici era Narzan.

² Unitate de măsură arhaică a lungimii, variabilă, egală cu distanța dintre două membre extinse, fie dintre brațe, fie un braț și piciorul opus, ajungând astfel în Rusia până la dimensiunea aproximativă de 2,48 metri.

LIBRIS

We know
books

mai tare, holbă ochii și-și zise tulburat: „Asta nu e cu puțință!”

Dar asta, vai, era cu puțință, și cetățeanul lung, translucid, se legăna în fața lui în dreapta și în stânga, fără a atinge pământul.

În momentul acela groaza puse așa de tare stăpânire pe Berlioz, că închise ochii. Dar, când îi deschise, văzu că totul dispăruse, iluzia se destrămasese, individul în carouri se evaporase și, laolaltă cu el, și ghimpele îi sărise din inimă.

– Ptiu, drace! exclamă redactorul-șef. Știi, Ivane, mai că nu am făcut insolație de la căldură! Chiar am avut un fel de halucinație!

Încercă să zâmbească, dar în ochi îi apăru din nou neliniștea și mâinile îi tremurară. Totuși treptat se liniști, își făcu vânt cu batista și, spunând destul de vioi: „Ei, domnule, așa deci...”, își reluă discursul întrerupt de siropul de caise.

Discursul acesta, cum avea să se afle mai târziu, era despre Iisus Hristos. Problema era că redactorul-șef îi comandase poetului, pentru numărul următor al revistei, un mare poem antireligios. Ivan Nikolaevici făcuse poemul acesta, și într-o perioadă foarte scurtă, dar, din păcate, redactorul-șef nu era deloc mulțumit de rezultat. Bezdomnii îl zugrăvisse pe eroul principal al poemului său, adică pe Iisus, în culori foarte sumbre, dar, cu toate acestea, în opinia redactorului-șef era nevoie să rescrie poemul. Și uite așa, redactorul îi ținea poetului un fel de curs despre Iisus, tocmai pentru a sublinia eroarea principală a poetului. E greu de spus ce anume îi jucase festa lui Ivan Nikolaevici – forța plastică a talentului său ori

necunoașterea totală a problemei despre care scrisese —, dar Iisus înfățișat de el în poem apărea, ei, ca un personaj cu adevărat viu, deși neatractiv. Berlioz însă voia să-i demonstreze poetului că lucrul cel mai important nu era cum anume a fost Iisus, dacă a fost bun sau rău, ci că acest Iisus, ca persoană concretă, nu a existat deloc pe lume și că toate povestirile despre el sunt numai născociri, un mit banal.

Trebuie să remarcăm că redactorul-șef era un om citit și făcea referire în discursul său la surse antice, de exemplu, la celebrul Filon din Alexandria¹, la scriitorul Iosif Flavius², care niciodată, cu niciun cuvânt, nu menționase existența lui Iisus. După ce-și demonstrează erudiția, Mihail Aleksandrovici îi comunică poetului, printre altele, și că pasajul acela din cartea a cincisprezecea, în capitolul al patruzeci și patrulea al *Analelor* lui Tacit, unde spre vorbește despre execuția lui Iisus, nu este nimic altceva decât o interpolare ulterioară, apocrifă.

Poetul, pentru care tot ce-i comunicase redactorul-șef era o noutate, îl asculta cu atenție pe Mihail Aleksandrovici, fixându-l cu ochii lui verzi vioi și sughițând numai din când în când, înjurând în șoaptă siropul de caise.

— Nu există nicio religie orientală, spuse Berlioz, în care o fecioară neprihănită să nu dea naștere unui zeu. Iar creștinii, fără a inventa nimic nou, l-au creat și ei la fel pe Iisus al lor care, de fapt, nici nu a existat

¹ Filosof și teolog neoplatonic, grec de origine iudaică (20-54 d.Hr.)

² General și istoric evreu (57-100 d.Hr.); în pofida celor spuse de eroul nostru, într-o lucrare a sa, *Lumea veche a evreilor*, Flavius îl menționează pe Iisus.

vreodată. Uite, tocmai pe asta trebuie să insiști în primul rând...

Vocea înaltă de tenor a lui Berlioz răsuna pe aleea pustie și, pe măsură ce Mihail Aleksandrovici se strecura în hățișurile în care putea pătrunde, fără riscul de a-și rupe gâtul, doar un om foarte cult, poetul află lucruri din ce în ce mai interesante și mai utile și despre Osiris¹ al egiptenilor, milostivul zeu și fiu al Cerului și al Pământului, și despre zeul fenician Tammuz², și despre babilonianul Marduk³, și chiar despre înfricoșătorul zeu Huitzilopochtli⁴ pe care îl venerau foarte tare cândva aztecii din Mexic.

Și așa, tocmai în momentul în care Mihail Aleksandrovici îi povestea poetului despre felul în care aztecii făceau din lut statueta lui Huitzilopochtli, pe alee apăru primul om.

Mai pe urmă, când, sincer vorbind, era deja târziu, diverse instituții oferiseră comunicate cu descrierea acestui om, a căror confruntare nu poate să nu stârnească uimire. Astfel, din primul comunicat reieșea că omul acesta era mic de statură, avea dinți de aur și șchiopăta de piciorul drept. Din cel de-al doilea, că era un om de o statură uriașă, avea coroane dentare de platină și șchiopăta de piciorul stâng. Cel de-al treilea transmitea laconic că omul nu avea semne distinctive.

Trebuie să recunoaștem că niciunul dintre aceste comunicate nu era deloc de folos. Mai degrabă nu

¹ Zeu al morților

² Semizeu cunoscut mai ales prin analogul său grecesc, Adonis

³ Zeu babilonian al soarelui

⁴ Zeu al războiului

șchiopăta de niciunul dintre picioarele pomenite, nu era nici mic de statură și nici uriaș, era pur și simplu înalt. În ceea ce privește dinții, pe partea stângă avea coroane de platină, iar pe dreapta, de aur. Era îmbrăcat într-un costum scump, din străinătate, iar pantofii erau de culoarea costumului. Basca gri și-o pusese mândru pe-o ureche, iar la subsuoară avea un baston cu măciulie neagră în formă de cap de pudel¹. Arăta cam de patruzeci și ceva de ani. Gura o avea cumva strâmbă. Era ras bine. Brunet. Ochiul drept era negru, cel stâng, cine știe de ce, verde. Sprâncenele le avea negre, dar una era mai sus decât cealaltă. Într-un cuvânt, un străin.

Trecând pe lângă banca pe care se aflau redactorul și poetul, străinul le aruncă o privire, se opri și deodată se așeză pe banca vecină, la doi pași de prieteni.

„E german“, își spuse Berlioz.

„E englez și iote, nu-i e cald cu mânuși“, își spuse Bezdornîi.

Dar străinul cuprinse dintr-o privire blocurile care încadrau în careu iazul, moment în care deveni clar că vedea locul acela pentru prima dată și că îl interesa.

Își opri privirea pe etajele superioare, care reflectau orbitor în ferestre soarele spart în bucăți, ce avea să îl părăsească pentru totdeauna pe Mihail Aleksandrovici, după aceea o coborî la etajele de mai jos, unde ferestrele începuseră să se întunece, și zâmbi, nu se știe de ce, disprețuitor, miji privirea și își puse mâinile pe măciulia bastonului, sprijinindu-și bărbia de ele.

– Tu, Ivan, spuse Berlioz, ai înfățișat foarte bine, satiric, de exemplu, nașterea lui Iisus, fiul lui Dumnezeu,

¹ În *Faust* al lui Goethe, Mefistofel apare transformat în pudel.